

ג א ב ג מ"י פ"ח מה"ל
שנת הלכה 3:

תורה אור השלם

1 ואם אחר היבל יקדיש
ישדרו וחשב לו הבזק את
הבסקף על פי השנים
הנותרת עד שנת היבל
ונגדע מפרקיה:

2 ארזים לא עממרו בגן
אלהים ברושים לא דמו
אל ספתיהו וערמנים לא
היו בפארתיזו כל עץ בגן
אלהים לא דנה אליו
בשפי: יחזקאל לא ח
3 הלך עֲדֹקֹת דבר
מישרים מאס בביע
משקוהו נגר פשו מתמר
בשהו אטם אונו משמע
דמים ועצם עניו מרואה
ברע: ישעיהו לג טו
4 המבליג שר על עז ושר
על מבוץ יבוא:

עמוד ה ט
5 סוד יי לרציו ובריו
לדודיעם: תהלים כה ד

רבינו הגנאל

בתי. הוא הנקרא בלשון
ישמעאל דומל. ולא נודע
לנו על הכתוב כולו
להוציא סביבין, או על
פיו להוציא מורשא שלו
שהיו גבוה כולו והוא
גופו. שבלול. אמרו הוא
רמש שנקרא חבלילו.
חפשיית, בלשון ישמעאל
וקובה, והוא דבר שמתכנס
על העור מן הטיבין.
מפניו, היה קטנה שהיא
מהלכת בין רגלי הארי
וצועקת בקול גדול וסמכות
הארי, ונקראת אלפתאן.
סניויה, שנקראת בלשון
ישמעאל אלכטנאף. מ"ט
רחלות מיכסאן באליה
ועיו מגיליאן. א"ל רחלות
גזוזות צמר ואנן מתכנסין
מחן, אבל עינים לא. כסי,
קוצים. מותכילתא, סולם.
מסיכאל, ספל קטן של מים.
שמן כדי לסוך אבר קטן
של תינוק בן יומנו. והא
דחניא כדי לסוך אבר קטן
וקטן בן יומנו, לא פירושא
בן סיכוח אבר קטן וקטן נמי
בן יומנו, אלא אבר קטן
והקטן ההוא בן יומנו.

דרבי שמעון בן אלעזר סבר
אבר קטן שר קטן בן
יומו בו' תימה דלדרכה איפכא
מסתברא דר' נתן דקאמר אבר קטן
משמע טפי של קטן בן יומנו מרשב"א
דאמר אבר קטן וקטן בן יומנו דהא
לעיל פריך ארבי ינאי דמפרש אבר
קטן דמתנימין אבר קטן של קטן בן
יומו דהוי כלישנא דר' נתן מזכירימא
דקתני דה כלישנא דרשב"א ויש לומר
דלמאי דמשיי הוי סברה איפכא ונקט
הא כדמסיק לעיל ואית ספרים
דלרשב"א אבר קטן של קטן בן יומנו
ולמאי דגרס איפכא לא הוי כמסקנא
לא לפי דמיימי השתא ולא לפי מה
שדומה לא דכולי עלמא כו':

שכן

גראינין או גרעינין אמר בר עולא ונגרע
מערכך איבעיא להו ^(א)אוממות או עוממות
אמר רב יצחק בר אבדימי ^(ב)ארזים לא
עממוהו בגן אלהים איבעיא להו ^(ג)מאמצין
תנן או מעמצין א"ר חייא בר אבא אמר
רבי יוחנן ^(ד)ועוצם עיניו מראות ברע ת"ר
^(ה)המוציא חלב של בהמה כדי גמיאה חלב
של אשה ולובן של ביצה כדי ליתן במשיפא ^(ו)
של קילור [קילור] כדי לשוף במים בעי רב
אשי כדי שיפה או כדי אחיזה ושיפה תיקו:
דבש כדי ליתן על הכתית: תנא כדי ליתן
על פי כתית בעי רב אשי על כתית אפומא
דכולה כתית או דילמא ^(ז)אמורשא קמא
דכתית לאפוקי ^(ח)הודרנא דלא תיקו: אמר
רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה
בעולמו לא ברא דבר אחד לבטלה ברא

שבולול לכתית ברא זבוב לצירעה יתוש לנחש ונחש לחפפית וסממית לעקרב
^(א) היכי עביד ליה מייתי דהא אוכמא וחדא חורא ושלקי להו ושייפי ליה ת"ר
חמשה אימות הן אימת חלש על גבור אימת מפניע על ארי אימת יתוש על הפיל
אימת סממית על העקרב אימת סנונית על הנשר אימת ^(ב)כילבית על לויתן
א"ר יהודה אמר רב מאי קרא ^(ג)המבליג שוד על עז: ^(ד) רבי זירא אשכח לרב
יהודה דהוה קאי אפיתחא דבי חמה והווייה דהוה בריחא דעתיה ואי בעי מיניה
כל חללי עלמא הוה אמר ליה א"ל מ"ט עיזי מסגן ברישא והדר אימרי א"ל
כבריינו של עולם דברישא חשוכא והדר נהורא מ"ט הני מכסיין והני מגליין
הני דמכסיין מינייהו מכסיין והני דלא מכסיין מינייהו מגליין מ"ט גמלא
זומר גנובתיה משום דאכל ^(ה) כיסי מ"ט תורא אריכא גנובתיה משום דדייר
באגמי ובעי לברכושיו בקי מ"ט קרנא דקמצא רכיכא משום דדיירא בחילפי
ואי קשיא נדיא ומתעוררא דאמר שמואל האי מאן דבעי דליסמיה לקמצא
לשלופינהו לקרני מ"ט האי תימרא דתרגולתא מודלי לעילא דדיירי אדפי
ואי עייל קטרא מתעוררא ^(ו) דשא דרך שם דרנא דרך גג מתכולתא מתי תכלה
דא ביתא בא ואיתיב בה ביקתא בי עקתא כופתא כוף ותיב לבני לבני בני
הוצא חציצה חצבא שחוצב מים מן הנהר כוזה כוזה שומיתא שמותא משיכלא
מאשי כולה משיכלתא ^(ז) משיא כלתא ^(ח) אסיתא חסירתא בוכנה בוא ואכנה
לבושה לא בושא גלימא שנעשה בו כגלם גולתא גלי ואיתיב פוריא שפרין
ורבין עליה בור זינקא בור זה נקי סודרא ^(ט) סוד ה' ליראיו אפדנא אפיתחא דין
ת"ר" שלשה כל זמן שמוקינין מוסיפין גבורה ואלו הן דג ונחש וחזיר: שמן
כדי לסוך אבר קטן: אמרי דבי ר' ינאי שמן כדי לסוך אבר קטן של קטן בן
יומו מיתיבי שמן כדי לסוך אבר קטן וקטן בן יומנו מאי לאו אבר קטן דגדול
ואבר גדול של קטן בן יומנו אמרי לך דבי ר' ינאי לא ית"ק שמן כדי לסוך אבר
קטן של קטן בן יומנו לימא כתנאי שמן כדי לסוך אבר קטן וקטן בן יומנו דברי ר'
שמעון בן אלעזר ר' נתן אומר כדי לסוך אבר קטן מאי לאו בהא קמייפלגי דר"ש
בן אלעזר סבר אבר קטן של קטן ור' נתן סבר אבר קטן דגדול או אבר גדול דקטן
אבל אבר קטן של קטן בן יומנו לא לא דכולי עלמא אבר קטן דקטן בן יומנו לא
וליתא

צני מתקיים לדורות הרבה: הוצא. גדר קווצים או לולצים: חליצה. אינו דבר קיימא אלא חליצה בעלמא: כווא. כלי חרס
קטן: כוזה. כלומר דבר מועט וקל כמו זהו מהו חשוד למלאותו לי מייקן צממנה: שוטיסא. צד של הדם שמרקדין צו לפני
כלה: שטוסא. נראה המרקד כשוטה: משינלא. ספל גדול שהכל רוחאים ידיהם ורגליהם ממנו: משו כולא. רוחק את הכל:
משינולסא. ספל קטן ונאה: משיא כלסא. מיוחד לחשודים כמו כלה ואשה חשודה לרחוק ממנו: אסיסא. מורטיי"ר: הסיסא.
שחסר החקיקה מצפניים: צונכא. עלי שכותשין צו: לצוסא. חלוק עליון שקורין שרו"ק: לא צושה. למנוע הצושה שמכסה
כל החלוקים התחתונים הקרועים ורעים: גגולס. שאין לו חיתוך אצרים: גולסא. מקטורין נאה: גלי וסיב. כשהוא יושב מגלה עלמנו
שלא ישב עליו שלא יכלנכו ולא יסופנו בקרקע ושיר שערו ויקרע ויצלה: צור זינקא. צור שיצבו מימיו קורין כן: גקי. חסר מימיו:
סודרא. דרך תלמידי חכמים לעטוף סודר: אפדינא. טרקלין של מלכים: אפסחא. אל פתח זה יבאו הכל אם למשפט אם לשרת המלך:
אבר קטן. אחד מפרקי אצבע קטנה: דגדול. של אדם גדול והאי קטן האצבר קאי. אי נמי אבר גדול של קטן והאי קטן אגברא קאי ולא
אצבר: לא אבר קטן. וקטן אכולא מילתא קאי אבר קטן של גוף קטן: דרבי שמעון כו'. והכי קאמר כדי לסוך צו אבר קטן וקטן יתא
הגוף בן יומנו ורבי נתן סבר חד קטן אמרינן או האצבר או הגוף אצל מרי קוטני לא: ה"ג דכולי עלמא אבר קטן של קטן בן יומנו לא:
וליתא

גראינין. ומתניתין דפרקין דלעיל ^(א) חוץ מקליפתן וגרעיניהן: ונגרע. והגרעינין זורקין ונגרעין מתוך האוכל: אוממות. גבי גחלים מיימין
ליה צביכל לולין ^(ב) גחלים יכול עוממות ת"ל אש ויקרא טו] אי אש יכול שלהבת כו': עממוהו. לא החשיכו מראיתו להיות הם נאים ממנו: מאמצין. לקטן
גבי עינים של מת צפ' שואל (דף קנא): צמשיפה של קילור. שרגילין לשופו בחלב של אשה: כדי לשוף במים. לשני עינים: כדי שיפה או
כדי אחיזה ושיפה. מה שנדבק בצלבעותיו לצד מה שנתן בעיניו: אפומא דולה כתיב. וכל מכה קרויה פה: מורשא קמא. עליון של
מכה: שצולל לימלא ^(ג): לכסיס.

מניחה ^(ד) (לכתית) עליו: זבוב לזירעה.
למי שעקף לזירעה כותש זבוב ומניחה
עליו: לחפפית. מין שחין: סממית.
אייראניא"ה בלע"ז: לעקרב. עקילת
עקרב כותש סממית ומניחה עליו:
ושייף. ומוסח: מפגיע. מיה קטנה
וקולה גדול ושומע וירא שתהא צריה
גדולה וצורח: יסוש. נכנס לפיל
בחוטמו וכן סממית לעקרב נכנס לו
באזנו: סנונית. ארנדיליא"ל נכנסת
תחת כנפי הנשר ומעכבו מפרישת
כנפיו: כילצים. שרץ קטן ונכנס לגב
גדול באזנו ^(ה): המבליג שוד על עז.
המחזיק שדוד על הגבור: כל חללי
עלמא. פירוש דברים הנעשים בכל
חלל העולם: מסגיין צריש עדרא.
מהלכות צראש העדר: צרישא
חשוכא. סתם עזים שחורות סתם
רחלות לצנות: מכסיין. צונצ: והני
מגליין. העזים אין להם אליה: הני
דמכסיין מינייהו. רחלים שאנחנו
מתכסין ממזמן גם הן מכוסות:
דאכלה כיסי. קווצים לפיכך וצו קצר
כדי שלא ידבקו זה הקווצים: וצעי
לכרכושי צני. להבשרים הימשיין:
קמאל. ארצה. ולי"ג קמאל [נמלה]:
חילפי. ערבה: ואי קשיא נדיא
ומתעוררא. ואם היתה קשה תנוד
ותעקק כשמתה בעלים: ומתעוררא.
יסתמו עיניה שמראות עיניה תלויה
צה כדשמואל: סימרא דסרגנולא
מיוליא לעילא. ריס של עין התחמון
כשעוצם עיניו עולה למעלה מן
העליון וצשאר כל צריה העליון שוכב
על התחמון: משום דדייר אדפי.
שעולה צלילות על הקרשים והקורות
כריך שיעלה התחמון על העליון
מפני העשן שלא יכנס בעיניו:
מסנוליסא. דבר שמתצילין צו כגון
כותח או שאר ליפתן: מסי סלנא
דא. לכשיכלה מה נאכל. ולי"ג ממי
תכלה דא לפי שאינו כלה עד זמן
ארוך שאינו נאכל אלא מעט מעט:
ציסא צא ואיסיב. שדרך ליטב צבית:
צקסא. צית צר וקטן: צי עקסא.
צית צר: כופסא. מכתשת. ל"א מדה
לחטיין. ולי"ג כמין גולם עץ עשוי
לישיבה כמו כופת שאור שיחדה
לישיבה דתניא בצפסחים (דף מה): דוף
סיב. כפוף איתו ושצ עליו: לבני לבני

צני מתקיים לדורות הרבה: הוצא. גדר קווצים או לולצים: חליצה. אינו דבר קיימא אלא חליצה בעלמא: כווא. כלי חרס
קטן: כוזה. כלומר דבר מועט וקל כמו זהו מהו חשוד למלאותו לי מייקן צממנה: שוטיסא. צד של הדם שמרקדין צו לפני
כלה: שטוסא. נראה המרקד כשוטה: משינלא. ספל גדול שהכל רוחאים ידיהם ורגליהם ממנו: משו כולא. רוחק את הכל:
משינולסא. ספל קטן ונאה: משיא כלסא. מיוחד לחשודים כמו כלה ואשה חשודה לרחוק ממנו: אסיסא. מורטיי"ר: הסיסא.
שחסר החקיקה מצפניים: צונכא. עלי שכותשין צו: לצוסא. חלוק עליון שקורין שרו"ק: לא צושה. למנוע הצושה שמכסה
כל החלוקים התחתונים הקרועים ורעים: גגולס. שאין לו חיתוך אצרים: גולסא. מקטורין נאה: גלי וסיב. כשהוא יושב מגלה עלמנו
שלא ישב עליו שלא יכלנכו ולא יסופנו בקרקע ושיר שערו ויקרע ויצלה: צור זינקא. צור שיצבו מימיו קורין כן: גקי. חסר מימיו:
סודרא. דרך תלמידי חכמים לעטוף סודר: אפדינא. טרקלין של מלכים: אפסחא. אל פתח זה יבאו הכל אם למשפט אם לשרת המלך:
אבר קטן. אחד מפרקי אצבע קטנה: דגדול. של אדם גדול והאי קטן האצבר קאי. אי נמי אבר גדול של קטן והאי קטן אגברא קאי ולא
אצבר: לא אבר קטן. וקטן אכולא מילתא קאי אבר קטן של גוף קטן: דרבי שמעון כו'. והכי קאמר כדי לסוך צו אבר קטן וקטן יתא
הגוף בן יומנו ורבי נתן סבר חד קטן אמרינן או האצבר או הגוף אצל מרי קוטני לא: ה"ג דכולי עלמא אבר קטן של קטן בן יומנו לא:
וליתא

צני מתקיים לדורות הרבה: הוצא. גדר קווצים או לולצים: חליצה. אינו דבר קיימא אלא חליצה בעלמא: כווא. כלי חרס
קטן: כוזה. כלומר דבר מועט וקל כמו זהו מהו חשוד למלאותו לי מייקן צממנה: שוטיסא. צד של הדם שמרקדין צו לפני
כלה: שטוסא. נראה המרקד כשוטה: משינלא. ספל גדול שהכל רוחאים ידיהם ורגליהם ממנו: משו כולא. רוחק את הכל:
משינולסא. ספל קטן ונאה: משיא כלסא. מיוחד לחשודים כמו כלה ואשה חשודה לרחוק ממנו: אסיסא. מורטיי"ר: הסיסא.
שחסר החקיקה מצפניים: צונכא. עלי שכותשין צו: לצוסא. חלוק עליון שקורין שרו"ק: לא צושה. למנוע הצושה שמכסה
כל החלוקים התחתונים הקרועים ורעים: גגולס. שאין לו חיתוך אצרים: גולסא. מקטורין נאה: גלי וסיב. כשהוא יושב מגלה עלמנו
שלא ישב עליו שלא יכלנכו ולא יסופנו בקרקע ושיר שערו ויקרע ויצלה: צור זינקא. צור שיצבו מימיו קורין כן: גקי. חסר מימיו:
סודרא. דרך תלמידי חכמים לעטוף סודר: אפדינא. טרקלין של מלכים: אפסחא. אל פתח זה יבאו הכל אם למשפט אם לשרת המלך:
אבר קטן. אחד מפרקי אצבע קטנה: דגדול. של אדם גדול והאי קטן האצבר קאי. אי נמי אבר גדול של קטן והאי קטן אגברא קאי ולא
אצבר: לא אבר קטן. וקטן אכולא מילתא קאי אבר קטן של גוף קטן: דרבי שמעון כו'. והכי קאמר כדי לסוך צו אבר קטן וקטן יתא
הגוף בן יומנו ורבי נתן סבר חד קטן אמרינן או האצבר או הגוף אצל מרי קוטני לא: ה"ג דכולי עלמא אבר קטן של קטן בן יומנו לא:
וליתא

צני מתקיים לדורות הרבה: הוצא. גדר קווצים או לולצים: חליצה. אינו דבר קיימא אלא חליצה בעלמא: כווא. כלי חרס
קטן: כוזה. כלומר דבר מועט וקל כמו זהו מהו חשוד למלאותו לי מייקן צממנה: שוטיסא. צד של הדם שמרקדין צו לפני
כלה: שטוסא. נראה המרקד כשוטה: משינלא. ספל גדול שהכל רוחאים ידיהם ורגליהם ממנו: משו כולא. רוחק את הכל:
משינולסא. ספל קטן ונאה: משיא כלסא. מיוחד לחשודים כמו כלה ואשה חשודה לרחוק ממנו: אסיסא. מורטיי"ר: הסיסא.
שחסר החקיקה מצפניים: צונכא. עלי שכותשין צו: לצוסא. חלוק עליון שקורין שרו"ק: לא צושה. למנוע הצושה שמכסה
כל החלוקים התחתונים הקרועים ורעים: גגולס. שאין לו חיתוך אצרים: גולסא. מקטורין נאה: גלי וסיב. כשהוא יושב מגלה עלמנו
שלא ישב עליו שלא יכלנכו ולא יסופנו בקרקע ושיר שערו ויקרע ויצלה: צור זינקא. צור שיצבו מימיו קורין כן: גקי. חסר מימיו:
סודרא. דרך תלמידי חכמים לעטוף סודר: אפדינא. טרקלין של מלכים: אפסחא. אל פתח זה יבאו הכל אם למשפט אם לשרת המלך:
אבר קטן. אחד מפרקי אצבע קטנה: דגדול. של אדם גדול והאי קטן האצבר קאי. אי נמי אבר גדול של קטן והאי קטן אגברא קאי ולא
אצבר: לא אבר קטן. וקטן אכולא מילתא קאי אבר קטן של גוף קטן: דרבי שמעון כו'. והכי קאמר כדי לסוך צו אבר קטן וקטן יתא
הגוף בן יומנו ורבי נתן סבר חד קטן אמרינן או האצבר או הגוף אצל מרי קוטני לא: ה"ג דכולי עלמא אבר קטן של קטן בן יומנו לא:
וליתא

א) פסחים עה: ע"ש צרכות
גב: ע"ש, ג) [לקמן קנא]:
ע"ש, א) גי' הערוך כלית
ועי' חולין 15. כליבת בליפס
ופירש"י כמו הכל ועי' משנה
בע"ז לה: ובבביתא סם לט:
מ. איתא כליבת, ד) גי'
הערוך ערך גס צ' בימי
פי' עכשים שיש בתן קווצים
ביתר, ה) ממוות י: ע"ש,
ו) פי' ממוכה ו) ע"ז ל:
ה) דף ע"ז: ט) [פסחים
ע"ה: ו) נרש"ל מח"ו,
ז) פי' נרש"ל צ"ב ע"ד ד"ה
באופיי,

הגהות הב"ח

א) גב' וזמן של פילה
כדי ליתן במשיפא קילור
כדי לנצל ותי' של נמחק:
ב) שם דכותח לאפוקי הדר
אוטמת: א) שם אומנות
לעקרב ונחש לחפפית היכי
עבדי: ד) שם שוד על עז
אמר ר' זירא אשכחיה
לרב יהודה: ה) רש"י ד"ה
אומנות וכו' כפי' זלנן
ולקח ובלא המחמת גחלי
אש גחלים יטל עוממות:
ו) ד"ה שצולל לימלא. י"ב
שקורין שצנע גליא:

גליון הש"ס

גב' משיא בלחא. ע"י רש"י
ע"ז דף נא ע"ב ד"ה
דקסאפי:

לעני רש"י

לימצ"א. שבלול.
אייראניא"ה [אייריניא].
עכביש.
ארנדיליא"א. סנונית.
מורטיי"ר. מדוכה.
שרי"ק. חלוק על העברים.

מוסף רש"י

עוממות. כניות (פסחים
ע"ה) ארזים לא עממרו.
לא הסכו את מראיתו לפי
שהיה נאה מכל אלוטם, ועל
חיסם מן צור נאמר (פסחים
ע"ה) משיכלא. אזה עשויה
מקין כופע אלא כלי ארוך,
ובלשון כענן אקדון, ועמתין
צו מים (ע"ז נא). מאשי
בורה. שמתכסין צו בגדים
ורוחצין צו ידיהם (ע"ה)